

NOTE DESPRE CETATEA CHILIA

ȘTEFAN ANDREESCU

Marele câștig istoriografic din ultimele decenii în dezbateră cu privire la problema gurilor Dunării în secolele al XIV-lea – al XV-lea a fost stabilirea diferenței dintre toponimele *Chilia* și *Licostomo*, despre care multă vreme s-a crezut că ar indica unul și același punct de pe brațul septentrional al Deltei Dunării¹. Dar controversa a rămas vie atât asupra momentului când a avut loc transferul din stăpânirea genoveză în cea românească a acestei ieșiri la Marea Neagră, de însemnătate covârșitoare sub raport economic și militar, cât și, mai cu seamă, în privința confruntării ulterioare dintre Țara Românească și Moldova pentru controlul ei, până la cucerirea otomană (1484).

Am intervenit în această dezbateră printr-un studiu publicat în anul 1985². A fost vorba, de fapt, de o reacție față de părerea emisă câțiva ani mai devreme de colegul nostru Virgil Ciocâltan, potrivit căreia Chilia – „cetatea-cheie a gurilor Dunării” – „s-a aflat între 1412-1448 în posesia Moldovei”³. Fără a răspunde punct cu punct argumentelor pe care le-am produs, și care pledau pentru o alternare a stăpânirii munteneste cu cea moldovenească asupra Chiliei în prima jumătate a secolului al XV-lea, domnia sa și-a menținut în continuare poziția⁴. De aceea, în cele ce urmează vom examina din nou o parte din izvoarele de care dispunem, încercând să lămurim în chipul cel mai plauzibil semnificația lor.

Este meritul lui Șerban Papacostea de a fi semnalat și studiat două hărți, dintre care una – anonimă – a fost publicată sub titlul *Tractus Danubii*, în anii 1579-1580, în cuprinsul atlasului *Itinerarium orbis Christiani* (editat în fascicule la Köln), iar cealaltă, lucrată de Jacobus Sandrart, a fost tipărită la Nürnberg, în 1683, sub titlul *Danubius fluviorum princeps ... a fonte ad ostia*. Interesant este că pe ambele hărți figurează două localități cu numele Chilia, una pe țărmul dobrogean al brațului omonim, iar cealaltă pe țărmul moldovean. De reținut că pe harta mai veche, din 1579-1580, cea dintâi a fost consemnată, chiar pe românește, sub forma: *Kilia vechi*. Iar pe harta lui

1 Vezi ultima discuție, cu istoricul diferitelor puncte de vedere, la Octavian Iliescu, *Nouvelles contributions à la géographie historique de la mer Noire*, în „Il Mar Nero”, I, 1994, p. 236-258; Idem, RRH, 33, 1994, 1-2, p. 159-167.

2 Ștefan Andreescu, RRH, 24, 1985, 3, p. 217-230.

3 Virgil Ciocâltan, RI, 34, 1981, 11, p. 2091-2096 (în special, p. 2094).

4 Idem, AIIA Iași, 24,2, Iași, 1987, p. 349-355 (în special, p. 354, n. 35).

Sândrart, localitatea de pe țărmul moldovean este indicată drept *Kilia nova*⁵. Avem deci de-a face cu localități-pereche, cum se întâlnesc adeseori în lungul marilor fluvii. Dar se credea că denumirile „Chilia veche” și „Chilia nouă” sunt mult mai noi, fiind atestate abia din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea⁶. Ori, dacă această distincție era făcută încă de la finele veacului al XVI-lea, ea nu poate să fie lipsită de o anume semnificație: înseamnă că cetatea Chilia „veche”, mai întâi genoveză, apoi românească, se găsea pe grindul din Deltă, iar Chilia „nouă” nu poate fi decât cetatea înălțată de Ștefan cel Mare în vara anului 1479 „cu 800 de zidari și 17000 de ajutoare”⁷, lângă *târgul Chilia*, preexistent. Evident, această acțiune a coincis cu demolarea vechii cetăți, de pe malul opus.

Vechea cetate Chilia trebuie într-adevăr deosebită de „târgul” Chilia, care se găsea la oarecare distanță. Faptul rezultă cu limpezime din modul în care este relatată cucerirea din 1465 în așa-numita *Cronică moldo-germană*. După ce a izbutit să pătrundă în „castel”, Ștefan cel Mare „acolo a sezut el trei zile și atunci s-au supus și cei din târg cu totul”⁸. De bună seamă, P. P. Panaitescu are dreptate când observă că acest târg „nu putea fi decât pe malul de nord al brațului dunărean, nu pe strâmtul grind din deltă, fără posibilități de dezvoltare, fără legături cu drumurile de uscat ale comerțului de postavuri și grâne”⁹. Dar cetatea sau castelul cucerit de Ștefan în 1465 era în mod sigur așezat dincolo de apă, fiind puternic protejat(ă) de aceasta. Ne-am întrebat cu alt prilej de ce Ștefan nu a izbutit să cucerească Chilia în anul 1462, când a atacat-o în luna iunie, și, în schimb, a reușit în 1465, când, însă, a asediat-o în luna ianuarie. Răspunsul l-am găsit după teribila iarnă 1984/1985, când s-a petrecut un fenomen rar în timpurile moderne – apele Dunării au înghețat până la vărsarea fluviului în Marea Neagră¹⁰. Reiese deci că Ștefan a așteptat un asemenea fenomen, care-i înlătura obstacolul natural al apei, spre a repeta asediul numai cu forțe terestre și artilerie, suficiente spre a înfrânge rezistența garnizoanei.

Cel din urmă act notarial genovez – cunoscut astăzi –, rogat la: „Licostomo”, poartă data 26 iunie 1398¹¹. Nicolae Iorga este cel ce a arătat că încă în anul 1403 genovezii se găseau la Licostomo (pe care, însă, nu-l deosebea, ca și alți istorici mai vechi, de Chilia). Dovada a scos-o din socotelile trezoreriei din Pera, în care, sub data 15 august 1403, figurează înregistrată suma de 5015 perperi și 15 carate „pentru cheltu-

5 Șerban Papacostea, *Alia Iași*, 22, 1, 1985, p. 37-40. Autorul citat crede, însă, că ambele Chilii au fost numai centre „urbane”, care au cunoscut o mare dezvoltare, dar „în epoci diferite” (*Ibidem*, p. 40). Rezultă, deci, că în viziunea domniei sale, doar castelul insular Licostomo a îndeplinit o funcție militar-strategică. De asemenea, potrivit lui Ș. P., românii au aplicat denumirea Chilia chiar castelului, fost genovez, Licostomo (*Ibidem*, p. 41).

6 N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, București, 1899, p. 53-54; Idem, în *BCMI*, an. 22, 1929, p. 188.

7 P. P. Panaitescu, *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ion Bogdan*, editie revăzută și completată, București, 1959, p. 34.

8 *Ibidem*, p. 29.

9 Idem, *Legăturile moldo-polone în secolul XV și problema Chilie*, în *Romanoslavica*, 3, 1958, p. 98 și 112; cf. Constantin C. Giurescu, *Târguri sau orașe și cetăți moldovene din secolul al X-lea până la mijlocul secolului al XVI-lea*, București, 1967, p. 205-213 (în special, p. 210).

10 Observația am făcut-o în nota închinată unui studiu al lui P. Ș. Năsturel (*Mais où donc localiser Vicina?*), publicată în *Alia Iași*, 25, 1, 1988, p. 587 (dar am socotit, în chip eronat, că cetatea Chilia, cucerită de Ștefan, este identificabilă cu castelul insular Licostomo).

11 Ștefan Andreescu, *RI*, 34, 1981, 9, p. 1735-1736.

ielile castelului Licostomo" (*pro expensis castris Licostomi*)¹². Totuși, ulterior Iorga și-a revizuit părerea, deoarece în aceleași socoteli din Pera, și tot din 1403, sunt pomeniți un *fost* consul (Nicolaus Fieschi) și un *fost* casier (Iacobus Bontempus) de la Licostomo. De aceea, conchidea de astă dată Iorga, de acum „rostul genovez al localității se isprăvise, a doua zi după catastrofa creștină de la Nicopol și în momentul când Mircea munteanul <<bășărabia>> acest mal dunărean”¹³. Oricum, în ambele variante Iorga a admis că transferul stăpânirii la gurile Dunării s-a făcut în favoarea Țării Românești, care și-a exercitat aici autoritatea cel puțin până în anul 1408¹⁴.

Abia din clipa în care s-a încheiat faimosul tratat de la Lublau, între regele Sigismund de Luxemburg al Ungariei, de o parte, și regele Vladislav Jagiello al Poloniei și vărul său Vitold, duce al Lituaniei, de alta, adică din 15 martie 1412, „Chilia” apare în stăpânirea Moldovei. Dar Iorga nu s-a putut abține să observe: „cât despre Chilia, ea a trebuit să fie luată de la Mircea, care trăia încă la această dată. Ceea ce e curios, e nu numai faptul că în Țara Românească domnia pe atunci un Principe puternic, ci și acela că situațiunea acestui Principe era puternică. În adevăr, Musa n-a fost înlocuit decât în iunie 1413, și acest Sultan avea datorii de recunoștință față cu Domnul muntean. Poate nu e prea îndrăzneț să se presupue existența încă la această dată a două Chilii: cea din deltă fiind încă a lui Mircea, iar cealaltă aparținând moldovenilor, deși așezată în <<Basarabia>>, ale căreia limite au trebuit să fie variabile”¹⁵. La rândul nostru, socotim nedumerirea marelui istoric cât se poate de legitimă. Și vom reveni asupra ei, precum și asupra soluției propuse în încheierea textului citat.

În monografia sa închinată relațiilor comerciale externe ale Moldovei în secolele XIV-XVI, Ion Nistor atrăgea atenția că „Licostomo” nu apare amintit în privilegiul pe care Alexandru vodă cel Bun l-a acordat în anul 1408 negustorilor din Liov (Lvov). În schimb, „Chilia” figurează în 1412 printre orașele moldovenesti, în textul înțelegerii de la Lublau cu privire la o eventuală împărțire a Moldovei între cele două regate (inutil să mai subliniem că și pentru Nistor, Licostomo=Chilia). Din aceste repere, I. Nistor a dedus că vodă Alexandru a preluat de la genovezi, cândva, în răstimpul 1408-1412, controlul asupra gurilor Dunării¹⁶.

12 N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle*, I, Paris, 1898, p. 60;

Idem, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, București, 1899, p. 53.

13 Idem, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, III, București, 1897, p. 5 și 6; idem, *Lucruri noi despre Chilia și Cetatea Albă*, în: *Studii asupra evului mediu românesc*, ediție îngrijită de Șerban Papacostea, București, 1984, p. 299.

14 Idem, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 60: „E sigur că stăpânirea genovească a fost înlocuită în Chilia prin stăpânirea lui Mircea, domnul Țării Românești, după anul 1403”; p. 68: „Ceea ce ridică iarăși situațiunea lui Mircea, îi restitui poate ceva din teritoriul de la sudul Dunării și-i dădu, desigur, Chilia, fu catastrofa din 1402 a lui Baiazid, înfrângerea de la Angora și prinderea lui de tătari”; p. 71: „La această dată <1408>, Chilia nu se putea afla decât în mâna unui aliat al lui Sigismund și unui dușman al turcilor, Mircea, în ajunul răscoalii lui Musa, era și una și alta”; p. 72: „A existat deci, după 1403, când genovesii erau în Chilia, dar încă în 1408, când Sigismund se gândia să cheme și flota creștină, o stăpânire munteană asupra Chiliei”.

15 Ibidem, p. 77.

16 I. Nistor, *Die auswärtigen Handelsbeziehungen der Moldau im XIV., XV. und XVI. Jahrhundert*, Gotha, 1911, p. 182-183. Textul privilegiului din 8 octombrie 1408, la Mihai Costăchescu, *Documente moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 631-636 (orig. slav. și trad.); textul tratatului de la Lublau, în E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, I-2, București, 1890, nr. CCCCI, p. 483-487; Vitold al Lituaniei a aderat la această înțelegere în 15 aprilie 1412 (*Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae (1376-1430)*, ed. A. Prochaska, Cracovia, 1882, p. 228-231).

De curând, teza lui I. Nistor a fost îmbrățișată de Șerban Papacostea. Domnia sa chiar a crezut că poate indica un izvor care ar proba că încă în anul 1404 „Licostomo”, deci castelul insular care fereca intrarea pe brațul Chilia, se mai afla în stăpânirea genovezilor. Este vorba de micul tratat *Libellus de Notitia Orbis*, întocmit în anul 1404 de Ioan, arhiepiscop de Sultanieh, într-adevăr „excellent connaisseur de l’Europe Orientale”¹⁷. La un moment dat, descriind traseul Dunării, Ioan de Sultanieh scrie: „... et intrat mare Magnum circa Nicostomum, quem habent lanuenses”¹⁸. În plus, Șerban Papacostea a apreciat că situația „paraît toujours inchangée en 1408”, când regele Sigismund de Luxemburg îi invita pe venetieni să-și trimită la „Licostomo” corăbiile lor mari (*navigia grossa*), ca să-i transporte oștenii la Strâmtori¹⁹. Însă, după părerea noastră, acest din urmă izvor trebuie scos din discuție fără ezitare, deoarece nu cuprinde nici măcar o aluzie la cine deținea de fapt, în 1408, controlul în zona gurilor Dunării. Cel mult, ținând seamă de privilegiul lui Alexandru vodă cel Bun din același an, mai sus pomenit, se poate spune în mod sigur că acesta *nu* era domnul Moldovei.

Să vedem, însă, ce este cu mențiunea lui Ioan de Sultanieh din 1404. Se știe că lucrarea lui a fost redactată la Paris, la curtea regelui Franței. El a fost trimis acolo de Tamerlan și a ajuns la destinație în mai 1403, spre a vesti biruința acestuia de la Ankara contra sultanului Baiazid (28 iulie 1402) și, totodată, spre a-i exprima regelui Charles VI dorința de a relua relațiile comerciale cu Occidentul²⁰. Drept urmare, informațiile pe care le-a reprodus Ioan de Sultanieh în tratatul lui de geografie corespundeau cel mult realităților *din primele luni ale anului 1403*. Suntem aduși, deci, cu acest izvor în același punct în care se afla Nicolae Iorga acum un secol. Căci, într-adevăr, însemnarea din registrul de socoteli din Pera, de sub data 15 august 1403, cu privire la cheltuielile efectuate pentru castelul Licostomo, indiferent dacă a fost în cauză doar un decont al *fostului* casier de acolo, Iacobus Bontempus²¹, atestă că, cel puțin în prima jumătate a anului 1403, locul cu pricina se afla încă sub autoritate genoveză.

Discuția asupra chestiunii gurilor Dunării în epoca ce ne preocupă a fost relansată de P.P. Panaitescu, în monografia sa despre Mircea vodă cel Bătrân, publicată în 1944. Mai întâi, el a comparat textul unui privilegiu slavon, fără dată și loc de emisiune, acordat de domnul Țării Românești negustorilor din Liov, cu un altul similar, redactat în limba latină, și de astă dată prevăzut cu mențiunea că a fost scris în Argeș, în anul 1409²². Și a observat că în cel dântăi document figurează o precizare care a fost elimi-

17 Șerban Papacostea, *La fin de la domination génoise à Licostomo*, p. 33 (vezi mai sus nota 5).

18 Anton Kern, *Der „Libellus de Notitia Orbis” Johannes III. (De Galonifontibus?) O.P. Erzbischofs von Sultanieh*, în *Archivum Fratrum Praedicatorum*, 8, 1938, p. 103. În chip ciudat, în tălmăcirea românească, editată în *Călători străini despre țările române*, I, vol. îngrijit de Maria Holban, București, 1968, p. 39, ultimele cuvinte au fost omise.

19 Șerban Papacostea, *op. cit.*, loc. cit.; din contră, N. Iorga, comentând același episod din 1408, observa: „Cât despre Moldova, această țară era strâns legată de poloni, și nu dintr-un port moldovenesc și-ar fi putut porni trupele Sigismund contra turcilor” (*Chilia și Cetatea Albă*, p. 71-72).

20 Jean Richard, *La papauté et les missions d’Orient au Moyen Âge (XIIIe-XVe siècles)*, École Française de Rome, Palais Farnese, 1977, p. 181-182, n. 46 și p. 257; vezi și E. Charrière, *Négotiations de la France dans le Levant*, I, Paris, 1848, p. CXVII-CXVIII.

21 Revizuium cu acest prilej opinia pe care am emis-o în 1981, potrivit căreia Mircea a putut lua în stăpânire gurile Dunării încă în pragul primăverii anului 1402, când sunt atestate lupte în lungul Dunării de Jos, cu ocuparea vadurilor, în vederea înaintării în teritoriul otoman (*Acte medievale din arhive străine*, p. 1733-1734) (vezi mai sus nota 11).

22 P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944, p. 101-103; actul din 1409 este reeditat în anele volumului, nr. II, p. 353.

nată din textul actului din 1409. Anume că negustorii lioveni erau liberi să-și exercite comerțul „prin toate schelele de pe Dunăre, începând de la Porțile de Fier și chiar până la Brăila”²³. Pe temeiul faptului că în privilegiul slavon este amintit, pe lângă regele polon, și Vitold cu titlul de „mare cneaz” al Lituaniei, Panaiteșcu a arătat că actul nu poate fi decât după 1401. Și a propus pentru datarea lui anul 1403, „când se înnoiește alianța cu Polonia” a lui Mircea cel Bătrân (23 septembrie 1403, Giurgiu)²⁴.

Eliminarea formulei „de la Porțile de Fier și chiar până la Brăila” în privilegiul latin din 1409 a fost pusă de același istoric în legătură cu faptul că între timp Mircea vodă al Țării Românești intrase în stăpânirea Chilie (pentru el „vechiul Licostomo”!). A susținut prin urmare că evenimentul s-a produs după 1403, mai exact „la 1404, odată sau mai bine zis ca urmare a reocupării Dobrogei”. Iar apoi a legat același eveniment de apariția în titlul lui Mircea vodă a unei „noi flori”, formula atestată începând din anul 1406: „*Stăpânitor către părțile tătărești*” (subl. lui P.P.P.). Cu precizarea că „din anii 1404 și 1405 nu avem acte de-ale lui Mircea”²⁵.

Să vedem și noi cum sună, în tălmăcire românească, titlul folosit de Mircea cel Bătrân în hrisovul emis la 23 noiembrie 1406, în mănăstirea Tismana: „+Eu, Io Mircea mare voievod și domn singur stăpânitor a toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, încă și spre părțile tătărești și herțeg al Amlașului și Făgărașului și domn al Banatului Severinului și de amândouă părțile peste toată Podunavia, încă până la Marea cea Mare și singur stăpânitor al cetății Dârstor”²⁶. Și trebuie să subliniem numaidecât că P. P. Panaiteșcu a avut dreptate să asocieze dispariția din privilegiul pentru Liov din 1409 a formulei citate mai sus – „prin toate schelele de pe Dunăre, începând de la Porțile de Fier și chiar până la Brăila” – de extinderea autorității domnului muntean asupra cursului inferior al fluviului, până la vărsarea în Marea Neagră. Numai că elementul din titlul său care reflectă acest fapt nu este „singur stăpânitor ... încă și spre părțile tătărești”, cum a crezut Panaiteșcu²⁷.

Într-adevăr, un hrisov al voievodului Alexandru Aldea din 15 martie 1433, al cărui original slavon a fost descoperit de P. Ș. Năsturel la mănăstirea athonită Simonopetra și care de curând a fost integral editat, ne îngăduie, prin comparația titlului folosit acum cu cel al lui Mircea, să înțelegem fără nici o puțință de îndoială care

23 Act editat de B. Petriceicu-Hașdeu, *Archiva Istorică a României*, I-1, București, 1865, p. 3-4 (text slav și trad. rom.).

24 P. P. Panaiteșcu, *Mircea cel Bătrân*, p. 101-102 și, mai ales, n. 94 de la p. 102.

25 *Ibidem*, p. 297-298. Totodată, Panaiteșcu a echivalat formula „către părțile tătărești” cu „sudul Basarabiei de azi, regiune ce a purtat numele de Basarabia ca urmare a acestei stăpâniri muntene”. Mai nou, Virgil Ciocăltan a încercat să demonstreze că înțelesul formulei cu pricina din titlul lui Mircea „ar indica cursul inferior al Siretului ca parte a hotarului moldo-muntean”. Și asta pe temeiul unor izvoare mult mai timpurii, cum ar fi actul papal din 1374, fără a ține seama că, foarte probabil, înțelesul „versus Tartaros” din acest document a evoluat în timp, în funcție de refluxul prezenței tătare din spațiul românesc (V. Ciocăltan, „*Către părțile tătărești*” ..., p. 350-351 și 353). Pentru noi rămâne valabilă identitatea între formula „către părțile tătărești” și termenul „Basarabia”. Dar acest din urmă termen trebuie aplicat unui teritoriu restrâns, situat în colțul de sud-vest al spațiului dintre Prut și Nistru, până la ramificarea Dunării în brațele Deltei. Adică așa cum este marcat pe cea mai veche reprezentare cartografică de care dispunem, apărută în 1595, ca ilustrație la reeditarea *Chorografiilor* lui Georg Reicherstorffer (potrivit Mariei Holban, această hartă a avut ca autor „probabil” un polon: *Călători străini despre țările române*, I, p. 185).

26 *Documenta Romaniae Historica*, B, Țara Românească, vol. I, nr. 32, p. 70.

27 Panaiteșcu și-a menținut părerea și în studiul publicat în 1958 (*Legăturile moldo-polone*, p. 96, n. 7).

element acoperă în cazul ultimului deținerea controlului asupra gurilor Dunării. Iată, din nou în tălmăcire, cum arată titlul lui Alexandru vodă Aldea din hrisovul amintit: „Eu, cel în Hristos Dumnezeu, binecredinciosul și de Hristos iubitorul, unsul lui Dumnezeu, Ioan Alexandru mare voievod și singur stăpânitor domn a toată țara Ungrovlahiei și părților de peste munți și către cele tătarești și de ambele părți peste toată Podunavia, de la Brăila și până la Porțile de Fier, de asemenea și ducatului Amlașului și Făgărașului, domn”²⁸. Este deci absolut limpede că formula „... încă până la Marea cea Mare”, utilizată în 23 noiembrie 1406, oglindește stăpânirea Dunării maritime, inclusiv a cetății Chilia, de către Mircea vodă cel Bătrân. Și, pe de altă parte, putem conchide, fără teamă de a greși, că domnul Țării Românești a intrat și în posesia ultimei poziții deținute de genovezi aici, adică a castelului Licostomo, în răstimpul 1403-1406²⁹.

Ce s-a întâmplat cu acest castel ulterior, sub stăpânire românească? Nu putem decât presupune că el a funcționat o vreme ca o anexă a cetății Chilia, care se găsea, cum ne-am străduit să arătăm mai sus, pe malul drept al brațului omonim, mai în amonte.

Să mai stăruim o clipă asupra gestului lui Ștefan cel Mare, din anul 1479, când a dăruit „Chilia Veche”, din Delta, și a reclădit-o pe țărmul moldovenesc. Două revenicări, apropiate în timp de acest moment, par să-l fi determinat să acționeze în acest chip. Una provenea de la regele Matiaș Corvin al Ungariei. În vara anului 1475, în fața perspectivei unei noi invazii otomane, vodă Ștefan a reinnodat legătura cu Ungaria. Actului său din 12 iunie 1475, regele Matiaș i-a răspuns printr-un altul, datat 15 august 1475. Dar în acesta din urmă a fost introdusă o clauză, diferit interpretată în istoriografia noastră. Era vorba, în speță, de rectificarea hotarelor, dintre Moldova și Țara Românească, potrivit privilegiilor din vremea lui Alexandru (cel Bun) și Mircea (cel Bătrân)³⁰. Ni se dezvăluie astfel existența unei delimitări frontaliere din pragul veacului al XV-lea, care nu putea fi decât favorabilă Țării Românești, căci, așa cum prea bine se știe, Mircea a fost cel ce „l-a luat” pe Iuga voievod, predecesorul lui Alexandru. Pe de altă parte, în aceeași clauză, se pomenește de împăcarea lui Ștefan, în privința hotarelor, cu „Vlad”, care nu poate fi decât Vlad Țepeș, dar care în clipa în care a fost emis actul de la Buda ... nu reocupase încă scaunul domnesc al Țării Românești!

28 Vezi P. Ș. Năsturel și C. Bălan, *Hrisovul lui Alexandru Aldea pentru mănăstirea Bolintin (1433)*, în *RI*, serie nouă, III, 1992, 5-6, p. 484 (text slav) și 485-486 (trad. rom.).

29 Pentru luptele din 1403-1404 contra turcilor, duse de aliații sârbi, munteni și bulgari ai regelui Sigismund, vezi Șerban Papacostea, *RRH*, 25, 1986, 1-2, p. 26. Domnia sa crede că acum cetatea Silistrei a căzut din nou în mâinile lui vodă Mircea, „avec l'ensemble de la Dobroudja”, dar cu rezerva: „évidemment si l'événement n'a pas eu lieu au cours de la campagne précédente de 1402”. Pentru data reocupării Silistrei vezi, însă, discuția lui Andrei Pippidi, *RESEE*, 24, 1986, 4, p. 325, 329 și 332, care optează ferm pentru 1403, evenimentul fiind urmat îndeaproape de cucerirea Chiliei și gurilor Dunării (1404-1406). Pe de altă parte, tot Andrei Pippidi a formulat de curând ipoteza că „Podunavia” din titlul lui Mircea, dar și al altor domni munteni, „nu e, cum se crede astăzi, Dobrogea, ci este de identificat în colțul de sud-vest, o fâșie de-a lungul malului drept al Dunării, fiindcă în secolul al XIV-lea fluviul traversa Țara Românească, nu-i era graniță. Altfel, nu s-ar înțelege cum mănăstirea Tismana putea să posed, pe o lungime de 15 km ambele maluri ale Dunării, clauză care dispare după 1400 dintr-o donație confirmată de mai multe ori, atât înainte cât și după aceea” (*Monarhia în Evul Mediu românesc, practică și ideologie*, în vol. *Național și universal în istoria românilor. Studii oferite prof. dr. Șerban Papacostea cu ocazia împlinirii a 70 de ani*, îngrijit de Ovidiu Cristea și Gh. Lazăr, București, 1998, p. 37).

30 Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, nr. CXLVI, p. 334-335.

Citarea numelui său într-un asemenea context nu poate, însă, să nu reamintească faptul că tocmai el, în iunie 1462, apăruse cetatea Chilia de asediul lui Ștefan ... Și, deci, revendicarea teritorială pe care o presupune actul din 15 august 1475 privea, de bună seamă, același punct³¹.

A doua revendicare a Chiliei a aparținut însuși sultanului Mehmed II, în ajunul marii expediții în Moldova din 1476. Un raport genovez din Pera, datat 23 mai 1476, semnaleză întoarcerea din Moldova a unui sol otoman, care a transmis condițiile sultanului ce trebuiau îndeplinite pentru ca Ștefan să evite invazia țării sale. Cea dintâi dintre ele era restituirea cetății Chilia (*el castello di Licostomo*)³². Evident, cetatea avea a fi redată în stăpânirea Țării Românești, care se găsea în orbita politică a Porții. Cum vodă Ștefan a respins ultimatumul padișahului, Mehmed II, pe lângă armata de uscat a purces și la pregătirea, la Gallipoli, a unei numeroase flote, „per lo luogo de Mocastro et Licostomo”³³.

Ceea ce este de reținut este că, în ambele cazuri, revendicările cu pricina se bazează pe apartenența în trecut a cetății-cheie de la gurile Dunării la Țara Românească. Or, acest „temei juridic” era înlăturat odată cu demolarea cetății de pe malul drept al brațului Chilia și reînălțarea ei pe malul opus. Fapt care s-a întâmplat în 1479 ...

În încheiere dorim să stăruim asupra unei știri care, cu drept cuvânt, a fost socotită de mare însemnătate pentru a demonstra intensitatea comerțului internațional ce se desfășura pe la gurile Dunării în prima treime a veacului al XV-lea³⁴. În vara anului 1429, deci în plin conflict pentru stăpânirea cetății Chilia, Alexandru vodă cel Bun al Moldovei a pus să se construiască în apele fluviului, la vărsarea în mare, un obstacol, o palisadă, care împiedica navele să pătrundă pe cursul Dunării. Astfel, un convoi de douăsprezece corăbii a fost obligat să se îndrepte către Cetatea Albă, adică spre capătul drumului comercial care lega Polonia de litoralul pontic³⁵. Evident, destinația inițială a acestui convoi era Brăila, pe care toate privilegiile comerciale muntene o indică drept punct vamal la ieșirea din Țara Românească³⁶. Există chiar și știri răzlete mai târzii, cum este, de pildă, una din 1455, potrivit căreia o corabie genoveză în drum spre Caffa s-a oprit la Brăila³⁷. Aici era punctul de tranzit apă-uscat, pentru a accede pe axa comercială continentală patronată de Sigismund de Luxemburg. Întrebarea pe care ne-o punem este următoarea: de ce, în vara lui 1429, Alexandru cel Bun nu a lăsat convoiul cu pricina să înainteze pe fluviu, silindu-l însă să descarce mărfurile orientale, pe care; de bună seamă, le avea la bord, în „târgul” Chilia, existent pe țărmul moldovelesc al brațului omonim? În fond, de aici aceste mărfuri ar fi apucat la fel de bine calea

31 Ștefan Andreescu, *Une ville disputée*, p. 229-230 (vezi mai sus nota 2).

32 N. Iorga, *Acte și fragmente*, III, p. 56.

33 *Ibidem*.

34 Șerban Papacostea, *Kilia et la politique orientale de Sigismond de Luxembourg*, p. 431; știrea a fost relevată încă de N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 86.

35 *Codex epistolaris Vitoldi*, p. 869; de fapt, una dintre corăbii s-a scufundat, doar celelalte fiind dirijate către Cetatea Albă (știrea i-a sosit lui Sigismund la Bratislava, în 29 august 1430).

36 Șerban Papacostea, *SMIM*, 10, 1983, p. 17-18 și 20; Constantin C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila (din cele mai vechi timpuri până astăzi)*, București, 1968, p. 48-49 și 57-61.

37 A. Vigna, *Codice diplomatico delle colonie tauro-liguri durante la signoria dell'Ufficio di S. Giorgio*, t. I, Genova, 1868, p. 364; știre semnalată de N. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 118-119, n. 4.

Poloniei, ca și de la Cetatea Albă ...

Răspunsul credem că l-a sugerat regretata cercetătoare germană Renate Möhlenkamp, într-un studiu închinat începuturilor orașului Vaslui. Printr-o ascuțită analiză a documentației cunoscute, ea a stabilit că atenția specială a lui Alexandru vodă cel Bun față de această așezare s-a manifestat abia din deceniul al treilea al veacului al XV-lea (și, totodată, al domniei sale!). Și a pus-o în legătură cu dezvoltarea unei noi ramificații a „drumului moldovenesc”, Iași-Vaslui-Chilia³⁸. Aici, la Chilia, adăugăm noi, a existat inițial o așezare pescărească și, fără îndoială, un centru colector al cerealelor din Moldova meridională, care a „supraviețuit” epocii genoveze. Dar drumul spre nord, către Polonia, nu a luat ființă decât mai târziu, după ce Moldova a luat în stăpânirea ei și cetatea Chilia. Adică numai către sfârșitul domniei lui vodă Alexandru cel Bun.

A FEW NOTES ABOUT KILIA

– Abstract –

A new discussion is made of the moment in which the fortress of Kilia and the castle of Licostomo, lying at the Danube Mouths passed from the hands of the Genoese into Romanian ones. The author believes that the event occurred between 1403-1406 and that, at the beginning, the aforementioned defensive system came under the control of Wallachia, only later, towards the end of the third decade of the fifteenth century, to be secured by Moldavia.

The fact that in 1412, in the treaty of Lublau, Kilia is mentioned as a Moldavian possession can be explained by the presence on the left shore of the aforementioned arm of a market town, in the neighbourhood of which Prince Stephen the Great would build in 1479 a new fortrees, known under the name of „New Kilia” (Kilia noua), while „Old Kilia” on the right bank of this Danube arm, would be torn down.

38 Renate Möhlenkamp, AIIA Iași, 18, 1981, p. 1-18. Cea mai elocventă probă că ramificația spre Chilia era încă nefuncțională în deceniul al treilea al veacului al XV-lea – cel puțin în prima parte a acestuia – ne este oferită de Johann Schiltberger, care, plecând de la Constantinopol pe o corabie, a ajuns mai întâi „la o cetate ce se numește Chilia și acolo se varsă Dunărea în mare”. Dar, în loc să se îndrepte direct spre nord, către Iași, aici el s-a alăturat „unor negustori”, cu care s-a dus „într-un oraș care se numește în limba germană Weiszstadt” (Cetatea Albă) (*Călători străini despre țările române*, I, p. 31). Rezultă astfel limpede că, anterior anului 1428, drumul caravanelor către Liov – unde vroia să ajungă Schiltberger – pleca de la Cetatea Albă.